

Działalność Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1965 roku

L'activité du Musée Archéologique à Poznań en 1965

WSTĘP

Tegoroczne sprawozdanie muzealne układem swym różni się od dotychczasowych. Nie jest to jednak wynikiem zmiany profilu, czy zakresu działalności naszej placówki lecz jedynie przyjętego ostatnio schematu organizacyjnego i dostosowanego doń szczegółowego planu pracy. Działalność Muzeum rozpatrywać będziemy więc w trzech zasadniczych pionach: naukowym, oświatowym i administracyjnym.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Całokształtem pracy naukowej kierował dyrektor Muzeum przy pomocy kolegium naukowego, które na okresowych posiedzeniach zajmowało się głównie sprawą terminowej realizacji planów i koordynacją pracy działów.

Omawiając pracę poszczególnych działów przestrzegać będziemy stałego układu, a więc na początku sprawozdania omówione zostaną prace wewnętrzne, dalej prace terenowe, jeśli były podejmowane i wreszcie prace organizacyjno-porządkowe.

Dział epoki kamienia

Prace terenowe ograniczyły się w roku sprawozdawczym do badań powierzchniowych na terenie powiatu trzcińskiego, zorganizowanych wspólnie z Działem kultury pomorskiej. W ramach prac gabinetowych przygotowano do publikacji materiały z epoki kamienia z powiatu międzychodzkiego.

W roku sprawozdawczym nastąpiła zmiana na stanowisku kierownika działu. Po mgr. M. Kobusiewicz od lipca przejął tę funkcję mgr. Z. Pieczyński, dotychczasowy wojewódzki konserwator zabytków archeologicznych.

Dział wczesnej epoki brązu

W ramach prac terenowych kontynuowano badania (rozpoczęte w 1964 r.) osady otwartej z I/II okresu epoki brązu w Bruszczewie, pow. Kościan, na stan. 5. Badania trwały od 10 VI do 28 VII pod kierunkiem mgr. Z. Pieczyńskiego. Wyeksplorowano obszar o powierzchni 5 arów, odkrywając 23 jamy (w obydwu sezonach łącznie 36 jam, w tym 10

mieszkalnych). Inwentarz ruchomy jam stanowiła głównie ceramika, ponadto kości zwierzęce, kamienie żarnowe z rozcieraczami, wyroby kościane i rogowy jak np. motyki i rylce rogowy, wisiorki kościane i in. Znaleziono też brązową siekierkę i krzemienisty grocik sercowaty. Jest to pierwsza systematycznie badana osada z wczesnej epoki brązu w Wielkopolsce.

W roku sprawozdawczym podjęto ponadto prace badawcze na cmentarzysku kurhanowym ludności kultury przedłużyckiej w Smoszewie, pow. Krośno. Badania trwały od 23 IX do 24 X również pod kierunkiem mgr. Z. Pieczyńskiego. Cmentarzysko to obejmuje kilkadziesiąt mogił, z których ponad 50 zarejestrowano już w okresie przedwojennym, a kilka poddano badaniom. Tegoroczne prace wykopaliskowe objęły kurhan 18 z ciekawą konstrukcją w postaci kopca kamiennego i otaczającego kręgu. Zawierał on jedynie uszkodzoną szpilę brązową.

Prace gabinetowe obejmowały głównie opracowywanie materiałów z II okresu epoki brązu w Wielkopolsce oraz częściowe opracowanie materiałów z osady w Bruszczewie z 1964 r. Kontynuowano także skontrum magazynu zabytków (60%). Działem kierowała mgr. M. Kowiańska-Piaszykowa.

Dział kultury łużyckiej

W roku sprawozdawczym kontynuowano badania na dwóch stanowiskach ludności kultury łużyckiej z okresu halsztackiego, na grodzisku w Smoszewie, pow. Wągrowiec i na osadzie otwartej w Kotlinie, pow. Jarocin.

Badania w Smoszewie prowadzone były od 10 VIII do 11 IX z funduszy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wągrowcu. Pracami na miejscu kierował mgr. D. Durczewski. W bieżącym roku udało się uchwycić dalsze szczegóły wewnętrznej zabudowy grodu, w postaci drewnianych konstrukcji domostw oraz ulic. Odkryto fragmenty podłogi z dranic. Niektóre belki były nieobrobiane i posiadały zachowaną korę (brzoza). Domostwa przylegały do siebie ścianami, biegnąc wzdłuż linii wschód-zachód. Uchwycono północne fragmenty chat. Odsłonięto część ulicy przywałowej, której belki usytuowane były po linii południe-północ. Ponad bel-

kami ulicy odkryto palenisko oraz cienką warstwę ziarn zboża.

Inwentarz ruchomy stanowiła, podobnie jak w latach ubiegłych ceramika, kości zwierzęce oraz różne wyroby z żelaza, brązu, kości i rogu (grociki, haczyki, szydła, szpile, ciężarki tkackie) oraz kamienie żarnowe. Na uwagę zasługuje znaleziona w tym sezonie spiralka ze złotego drutu oraz młotki rogowe w różnych stadiach obróbki.

Badania w Kotlinie pod kierownictwem mgr M. Zeylandowej, finansowane z kredytów konserwatorskich, trwały od 25 X do 24 XI. Odkryto dalszych kilkadziesiąt jam (ogółem w ciągu trzech sezonów wykopaliskowych ponad 100 jam). Na szczególną uwagę zasługuje stwierdzone w wielu jamach współwystępowanie kości zwierzęcych i ludzkich, przemawiające najprawdopodobniej za praktykami kanibalistycznymi. Jamy dostarczyły ponadto dużej ilości ceramiki.

W ramach działalności gabinetowej trwały prace nad przygotowaniem monografii kultury łużyckiej w Wielkopolsce (mgr D. Durczewski i mgr W. Śmięgielski). Zakończono weryfikację ceramiki z cmentarzyska kultury łużyckiej w Laskach, pow. Kępno (dr T. Malinowski). Przystąpiono do opracowywania zabytków bursztynowych z terenu Polski i Jugosławii, pochodzących z młodszego okresu epoki brązu i wczesnego okresu epoki żelaza. Pierwszy etap tych prac to badania prowadzone przez Katedrę Towaroznawstwa Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Kontynuowano skontrum w magazynie zabytków (40%). Działem kierował dr T. Malinowski.

Dział kultury pomorskiej i grobów kloszowych

Tegoroczne prace terenowe ograniczyły się do badań powierzchniowych na terenie powiatu trzciańskiego, zorganizowanych wspólnie z Działem epoki kamienia. Na terenie wymienionego powiatu zarejestrowano kilka nowych stanowisk kult. pomorskiej. Badania prowadzone w Łomnicy, pow. Trzcianka w poszukiwaniu domniemanych grobów skrzynkowych zakończyły się wynikiem negatywnym.

W ramach prac gabinetowych zbierano materiały do monograficznego opracowania kult. pomorskiej w Wielkopolsce i na Kujawach a także przystąpiono do opracowania tematu „Obrządek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej i grobów podkloszowych” (dr T. Malinowski). Wykonano badania antropologiczne kości z wybranych popielnic twarzowych i typu twarzowego omawianej kultury w celu konfrontacji archeologicznych wyznaczników płci z wynikami antropologicznymi (mgr A. Malinowski i dr T. Malinowski). Wyniki tych badań referowano na posiedzeniu Komisji Archeologicznej Oddziału PAN w Krakowie. Kontynuowano skontrum magazynu (50%). Działem kierowała mgr A. Lipińska.

Dział okresów późnolateńskiego i rzymskiego

W roku bieżącym podjęto próbę odszukania ewentualnych dalszych grobów tzw. książęcych w Łęgu

Piekarskim, pow. Turek. Badania te, od 20 IX do 10 X pod kierunkiem mgr E. Kihl-Byczkowej, zakończyły się odsłonięciem grobu symbolicznego? (cenotafium).

Ukończono monograficzne opracowanie materiałów z okresu wpływów rzymskich w Wielkopolsce (na razie bez ilustracji z uwagi na trudności techniczne). Kierownictwo działu sprawował mgr S. Jasnosz.

Dział okresu średniowiecznego

Na zlecenie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Nowym Tomyślu podjęte zostały poza planem prace wykopaliskowe w Zbąszyniu. Wykopy założono w obrębie rynku, tj. na terenie przypuszczalnego grodziska wczesnośredniowiecznego. Prace trwały od 7 X do 22 XI. W wyniku badań ustalono ogólny zarys stratygrafii osadnictwa na badanym odcinku oraz uchwycono najstarszą warstwę osadnictwa przedlokacyjnego (X w.) w tym punkcie miasta.

Opracowywano sukcesywnie materiały archeologiczne ze stanowisk badanych w latach ubiegłych. Kierownictwo działu spoczywało w rękach mgr E. Naumowiczówny.

Dział numizmatyczny

Prowadzono bieżące zapisy numizmatów do księgi inwentarzowej (17 pozycji). Wykonano 93 karty katalogowe. Opracowano skarby z Jarocina, Szamotuł i Górzna, pow. Leszno. Ponadto przeprowadzono 26 ekspertyz monet na zamówienia zewnętrzne.

Działem kierował mgr A. Wierzchowiecki.

Dział inwentaryzacyjny

W ramach prac wewnętrznych dokonywano bieżących zapisów do księgi inwentarzowej zabytków. Zarejestrowano ogółem 65 pozycji, w tym 35 z badań własnych (systematycznych i ratunkowych), 19 darów i 11 pozycji dawnych, dotąd niezainwentaryzowanych, co ujawniono w czasie skontrum magazynów. Warto zaznaczyć, że wśród ofiarodawców przeważają zdecydowanie nauczyciele.

Wykonano 1378 kart katalogu przedmiotowego. Większość stanowią pozycje pochodzące z badań systematycznych Muzeum z ostatnich trzech lat. Wszystkie skatalogowane zabytki zaopatrzone zostały w trwałą sygnaturę odpowiadającą zapisom w katalogu. W oparciu o księgę inwentarzową uzupełniono katalog kulturowy zabytków. Prowadzono również bieżący katalog kulturowy fotografii, a ponadto uzupełniono w nim brakujące pozycje za lata ubiegłe. Rozpoczęto prowadzenie księgi ruchu muzealiów. Działem kierowała mgr M. Kowiańska-Piaszykowa.

Dział dokumentacyjny

Archiwum. Kontynuowano tłumaczenia archiwaliów z języka niemieckiego na polski. W bieżącym roku przetłumaczono materiały z powiatów międzychodzkiego i nowotomyskiego, oraz zakoń-

czono tłumaczenia materiałów z pow. leszczyńskiego. Zakupiono 44 mapy powiatowe w skali 1:100 000 z Pomorza, Kujaw i woj. łódzkiego.

Pracownia fotograficzna. Wykonywano prace fotograficzne na zamówienia wewnątrzmuzealne i zewnętrzne, m. in. Miejskiego Konserwatora Zabytków, instytucji archeologicznych i innych zleceniodawców w kraju i zagranicą. Podobnie w roku poprzednim wykonywano prace dla Muzeum Historii Ruchu Robotniczego im. Marcina Kasprzaka w Poznaniu.

Inwentarz fotograficzny powiększył się o 709 pozycji. Stan inwentarza w końcu roku sprawozdawczego wyrażał się ilością 18 929 pozycji. Ogółem wykonano w pracowni 8 657 odbitek i powiększeń. Katalog fotografii uzupełniono o 1000 pozycji (są to zapisy bieżące i zaległe). Wykonywano fotografie zabytków pochodzących z wykopalisk, a także fotografowano wszystkie zabytki przed i po konserwacji. Pracownia wykonała komplet fotogramów do wystawy „Początki miast polskich w świetle badań archeologicznych” przeznaczonej do NRD. Ponadto opracowano zestaw fotografii do dwóch wystaw, pt. „Rewolucja 1905 r. na ziemiach polskich” i „Powstanie Wielkopolskie”, zrealizowanych przez Muzeum Historii Ruchu Robotniczego w Poznaniu.

Pracownia graficzno-plastyczna. Prowadzono bieżącą dokumentację rysunkową na kartach katalogowych. Wszystkie skatalogowane zabytki oznaczano tuszem. Opracowano materiał ilustracyjny do kolejnego tomu „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”.

Pracownia graficzno-plastyczna współpracowała ściśle z Działem naukowo-oświatowym. Wykonano dwie wystawki poświęcone pracom konkursowym na temat tysiąclecia państwa polskiego. Opracowano plakat okolicznościowy i wykonano dedykacje na książkowych nagrodach konkursowych (ok. 100 sztuk). Wykonano dwie plansze, pt. „Muzea i rezerwaty archeologiczne” oraz „Udział Muzeum Archeologicznego w konferencjach ZNP”. Dla PTTK opracowano projekt napisów i plakatów dla I rajdu lingwistycznego i I rajdu młodzieży. Odnowiono i wykonano nowe plansze dla rezerwatu w Gieczu. Pracownią kierowała T. Walusiakowa.

Dział konserwatorski

Wojewódzki konserwator zabytków archeologicznych. Główna działalność woj. konserwatora zabytków archeologicznych polegała na zabezpieczaniu i ochronie zabytków zgłoszonych z terenu województwa. Jednocześnie prowadzono inspekcję znanych z rejestru zabytków nieruchomych, stwierdzając poważne zniszczenia na grodziskach w Rębowie, pow. Gostyń i Słupcy.

Na terenie nowych odkrywek węgla brunatnego w Koninie prowadzono systematyczną akcję ratunkową. Zbadano grodzisko średniowieczne w Gosławicach, a w najbliższej okolicy podjęto badania powierzchniowe. Prace te za kredyty odpowiednich przedsiębiorstw przemysłowych zlecono Instytutowi Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie.

Opracowano pełną dokumentację powiatów gnieź-

nieńskiego, gostyńskiego, jarocińskiego i ostrowskiego w celu wydania decyzji konserwatorskich uznających niektóre stanowiska archeologiczne za zabytki podlegające ochronie i wyłączeniu spod gospodarki.

We wrześniu nastąpiła zmiana na stanowisku woj. konserwatora zabytków archeologicznych. Po mgr. Z. Pieczyńskim objęła je mgr E. Kihl-Byczkova.

Pracownia technologii ceramiki. Z uwagi na brak pomieszczeń i urządzeń pracowni dotychczasowa działalność ograniczała się do przygotowań teoretycznych. Ponadto opracowano projekt urządzenia pracowni. Kierownictwo pracowni sprawowała mgr K. Dębska-Lutowa.

Pracownia rekonstrukcji ceramiki. W bieżącym roku personel pracowni powiększył się do liczby 6 pracowników. Udało się zlikwidować zaległości w dziedzinie rekonstrukcji ceramiki pochodzącej z dużych stanowisk badanych w ciągu kilku ostatnich sezonów wykopaliskowych (np. ze Smuszewa, pow. Wągrowiec, z Ujścia, pow. Chodzież i Łądu, pow. Słupca). Wykonywano prace bieżące, a więc rekonstruowano ceramikę napływającą w ciągu roku z badań ratunkowych, darów i in. W okresie sprawozdawczym dokonano całkowitej i częściowej rekonstrukcji 626 naczyń i ich fragmentów. Kontynuowano również rekonstrukcję ceramiki ze starszych zbiorów, której uszkodzenie zostało stwierdzone w czasie skontrolowania poszczególnych magazynów. Kierownikiem pracowni była mgr K. Dębska-Lutowa.

Pracownia konserwacji zabytków metalowych i organicznych. Ogółem poddano zabiegom konserwatorskim 599 zabytków metalowych i organicznych. Do konserwacji drewna i skóry zastosowano polikol 42 produkcji polskiej (jest to syntetyczny wosk rozpuszczany w wodzie). Zastosowano żywicę epoksydową epidian 5 oraz utwardzacz Z-1 do zabezpieczenia powierzchni zewnętrznej i uzupełniania ubytków oraz jako klej.

Na seminarium zorganizowanym w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie mgr A. Wojciechowska wygłosiła referat, pt. „Najnowsze metody konserwacji zabytków drewnianych” oraz przeprowadziła praktyczny kurs z zakresu konserwacji zabytków archeologicznych. Pracownią kierowała mgr A. Wojciechowska.

Zanim przystąpimy do omówienia dalszych działań pracy pragniemy jeszcze zatrzymać się nad pracami naukowymi lub związanymi z działem naukowym, nie mieszczącymi się jednak w żadnym z wymienionych. Należy tu wymienić przede wszystkim udział pracowników Muzeum w I Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej, który odbył się w Warszawie w dniach 14–18 IX. Sześciu pracowników Muzeum wygłosiło następujące komunikaty: 1. mgr S. Jasnosz — *Rozplanowanie przestrzenne osady z VI–XI w. w Bruszczewie, pow. Kościan*, 2. doc. B. Kostrzewski — *Zespół osadniczy w Gieczu. Przyczynek do zagadnienia formowania się miast przedlokacyjnych w Polsce*, 3. mgr M. Kowiańska-Piaszykowska — *Z badań nad grodem kasztelańskim w Łądzie nad Wartą*, 4. mgr M. Malinowska (i dr W. Kamiński) — *Stan badań i możli-*

wości badawcze wczesnośredniowiecznego instrumentarium muzycznego w oparciu o polskie materiały archeologiczne, 5. dr T. Malinowski — *Kontakty kultury łużyckiej z ziem polskich z terenami położonymi nad północno-wschodnim Adriatykiem*, 6. mgr E. Naumowiczówna — *Uwagi na tle kształtowania się osadnictwa wczesnośredniowiecznego w Ujściu nad Notecią*. Ponadto dyrektor, doc. B. Kostrzewski wchodził w skład komitetu organizacyjnego Kongresu oraz należał do komitetu wystawy kongresowej.

Pracownicy Muzeum uczestniczyli też w posiedzeniach i konferencjach archeologicznych organizowanych przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Komisję Archeologiczną Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wymienić należy przede wszystkim poważny wkład przy organizowaniu walnego zjazdu PTA w Poznaniu, który połączony był z uroczystościami jubileuszowymi z okazji 80-lecia urodzin prof. dr J. Kostrzewskiego.

Doc. B. Kostrzewski prowadził w roku akademickim 1964/1965 wykłady dla studentów w Toruniu zlecone przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Działalność dydaktyczną z zakresu muzealnictwa na zlecenie Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzili mgr S. Jasnosz i mgr D. Durczewski. Dyrektor, doc. B. Kostrzewski uczestniczył też w pracach Sekcji Archeologicznej Komitetu Nauk Historycznych PAN.

Muzeum nasze wraz z Towarzystwem Rozwoju Ziemi Zachodnich zorganizowało w dn. 22 III sesję popularnonaukową w Trzciance. Uczestniczyły w niej z ramienia Muzeum 4 osoby. Wygłoszono trzy referaty. Na sesji naukowej, zorganizowanej z okazji III ogólnopolskiego święta odlewnika w Poznaniu, doc. B. Kostrzewski wygłosił referat poświęcony zagadnieniom odlewnictwa starożytnego i wczesnośredniowiecznego w Wielkopolsce. Należy również odnotować wkład Muzeum przy organizowaniu okolicznościowej wystawy w Poznańskich Zakładach Metalurgicznych, pt. „Dzieje odlewnictwa w Wielkopolsce” oraz ekspozycji, pt. „Medycyna wielkopolska”, otwartej w Poznaniu z okazji stulecia Wydziału Lekarskiego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Muzeum nasze kontynuowało też współpracę z Muzeum Okręgowym w Zielonej Górze. Postąpiły prace związane z inwentaryzacją zabytków archeologicznych na terenie woj. zielonogórskiego, realizowane wspólnie z tamtejszym Muzeum i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W grudniu 1965 r. mgr S. Jasnosz, zastępca dyrektora do spraw naukowych, uzyskał na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu tytuł doktora nauk humanistycznych na podstawie pracy, pt. „Kultura grobów jamowych w Wielkopolsce”.

Wydawnictwa

W 1965 r. ukazał się kolejny, XVI tom rocznika muzealnego „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”. Obejmował on przeszło 39 arkuszy wydawniczych i wyszedł w nakładzie 625 egzemplarzy. Tom wy-

pełniający materiały ze stanowisk kultury łużyckiej i pomorskiej. W roczniku tym rozpoczęto systematyczne publikowanie materiałów do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce. Na dalszą treść tomu składają się artykuły poświęcone nowym odkryciom archeologicznym oraz sprawozdaniom z działalności Muzeum.

W roku sprawozdawczym opublikowane zostały przez pracowników Muzeum następujące prace: Dobromir Durczewski i Wojciech Śmigieński

— *Materiały do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce. Część I*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 139—238.

Maria Kostrzewska

— *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1961—1963*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 239—250.

Bogdan Kostrzewski

— *Uwagi o ankiecie „Z otchłani wieków”*. „*Z otchłani wieków*”, R. 31:1965, s. 2—7.

— *Z pradziejów odlewnictwa w Wielkopolsce*, „*Życie Pometu*”, R. 10:1963, nr 16 (104), s. 4 i nr 27 (105), s. 3.

Mieczysława Kowiańska-Piaszykowska

— *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1964 roku*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 268—274.

Lech Krzyżaniak

— *Cmentarzysko z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego w Wichrowicach, pow. Włocławek*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 104—125.

Maria Malinowska

— *Jedwabniki*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. II, cz. 2, Wrocław—Warszawa—Kra-ków 1965, s. 328.

Tadeusz Malinowski

— *Cmentarzysko ludności kultury łużyckiej w Olszynie, pow. Żary*, Zielona Góra 1965, 18 ss.

— *Kilka uwag o budownictwie ludności kultury łużyckiej*, „*Slavia Antiqua*”, t. 12:1965, s. 167—182.

— *Popielnice twarzowe z wczesnej epoki żelaza w Polsce*, „*Z otchłani wieków*”, R. 31:1965, z. 4, s. 253—264.

— *Pradzieje Górnego Śląska na wystawie stałej Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu*, „*Silesia Antiqua*”, t. 7:1965, s. 28—37.

Eliza Naumowiczówna

— *Grób skrzynkowy kultury pomorskiej z Morze-wa, pow. Chodzież*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 256—259 (z A. Malinowskim).

— *Osady łużycka i wczesnośredniowieczna w Górzycy, pow. Ślubice*, Zielona Góra 1965, 16 ss.

Zbigniew Pieczyński

— *Groby skrzynkowe z Jaraczewa, pow. Jarocin*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 259—262.

— *Osada ludności kultury łużyckiej z V okresu*

epoki brązu w Koninie, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 1—9.

Wojciech Śmigieński

— *Cmentarzysko ludności kultury łużyckiej w Karcu, pow. Gostyń. Część I, Materiały z badań w latach 1935—1957*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 10—78.

— *Cmentarzysko ludności kultury łużyckiej w Porębie, pow. Międzyrzecz Wlkp.*, „*Materiały Komisji Archeologicznej*”, nr 1:1965, s. 157—167.

— *Materiały do osadnictwa...* (zob. D. Durczewski).

— *Materiały z cmentarzyska ludności kultury łużyckiej w Świętym Wojciechu, pow. Międzyrzecz Wlkp.*, „*Materiały Komisji Archeologicznej*”, nr 1:1965, s. 79—104.

Anna Wojciechowska

— *Metody konserwacji metalowych zabytków archeologicznych*, „*Wiadomości Archeologiczne*”, t. 31:1965, z. 1, s. 88—95.

Maria Zeylandowa

— *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Sierszewie, pow. Jarocin*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 16:1965, s. 79—103.

Współpraca z zagranicą

Niewątpliwie najważniejszym wydarzeniem w dziedzinie współpracy z zagranicą było otwarcie w Berlinie Wschodnim przygotowanej przez nasze Muzeum wystawy, pt. „Początki miast polskich w świetle źródeł archeologicznych”. Wystawa zainstalowana została w Muzeum Historii Niemiec w Berlinie w ramach wymiany („Grody słowiańskie w Meklemburgii” eksponowana w Polsce). Uroczyste otwarcie odbyło się 14 XII z udziałem przedstawicieli władz Berlina Wsch., prasy, dyrekcji tamtejszego Muzeum i licznych zaproszonych gości. Z ramienia naszego Muzeum udział w tej uroczystości wzięli: dyrektor, doc. B. Kostrzewski, zastępca dyrektora, B. Kubiak, mgr M. Kostrzewska, mgr E. Naumowiczówna, mgr Z. Pieczyński i J. Racek.

W roku bieżącym kontynuowano ponadto dotychczasowe formy współpracy naukowej z zagranicą: wymianę wydawnictw, którą omówiono w dziale biblioteki oraz bezpośrednie kontakty. Muzeum nasze gościło 30 przedstawicieli zagranicznych placówek archeologicznych i pokrewnych z: Austrii (1), Czechosłowacji (2), Danii (2), Jugosławii (9), Niemieckiej Republiki Demokratycznej (4), Norwegii (2), Stanów Zjednoczonych Ameryki Płn. (3), Węgier (4) i Włoch (3).

Pracownicy Muzeum zrealizowali również szereg wyjazdów zagranicznych. Niemiecką Republikę Demokratyczną odwiedzili w ramach wymiany mgr M. Malinowska, dr T. Malinowski i mgr A. Wojciechowska. Mgr D. Durczewski brał udział w badaniach wykopaliskowych cmentarzyska wikińskiego w Visby na Gotlandii. Mgr L. Krzyżaniak uczestniczył w ciągu 4 miesięcy w pracach archeologicznych Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. K. Michałowskiego w Aleksandrii i Tell Atrib

(Egipt). Wyjazd ten finansowany był przez Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Prezydium Rady Narodowej m. Poznania.

Prywatnie odwiedził mgr Z. Pieczyński Jugosławię, a mgr M. Kowiańska-Piaszykowa Rumunię, zapoznając się tam ze zbiorami archeologicznymi.

Biblioteka

W okresie sprawozdawczym zbiory biblioteczne powiększyły się o 1151 pozycji, w tym 703 zeszyty wydawnictw periodycznych i 448 tomów wydawnictw zwartych. Z tej liczby w drodze wymiany wpłynęło 590 woluminów, zakupiono 273, a z prenumeraty i innych źródeł otrzymano 283 pozycje. Stan księgozbioru na dzień 31 XII wynosił 18 934 tomy. W omawianym okresie oprawiono 400 tomów, w tym głównie czasopism i wydawnictw seryjnych.

Kontynuowano wymianę publikacji z placówkami naukowymi w kraju i zagranicą. Obecna wymiana obejmuje 281 instytucji, w tym 234 zagraniczne oraz 47 krajowych. W stosunku do roku ubiegłego zwiększono wymianę o 13 nowych placówek (8 zagranicznych oraz 5 krajowych). Z 15 instytucjami odnowiono wymianę.

Prowadzono prace nad katalogiem alfabetycznym, przedmiotowym oraz katalogiem artykułów z czasopism. Sporządzono 1663 karty do katalogów alfabetycznego i przedmiotowego oraz uzupełniono o 22 hasła katalog przedmiotowy, który liczy obecnie 482 hasła.

Poza pracownikami Muzeum ze zbiorów korzystali archeologowie licznych placówek krajowych i zagranicznych.

W zakresie prac organizacyjno-porządkowych przeprowadzono skontrum nadbitek, uzupełniono zaległości w katalogu artykułów oraz zlikwidowano braki i zaległości w dziale czasopism.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-OŚWIATOWA

Podstawowym zadaniem Działu naukowo-oświatowego była popularyzacja wiedzy archeologicznej i upowszechnianie akcji ochrony zabytków wśród społeczeństwa. Realizowano ją, podobnie jak w latach ubiegłych, drogą wystaw, prelekcji, prasy i radia. Szczególny wysiłek położono na organizowanie frekwencji na wystawach archeologicznych oraz współpracę z szkołami i instytucjami społeczno-kulturalnymi. Na czoło zadań we współpracy ze szkołami podstawowymi wysunięto pomoc klasom, których program obejmuje naukę o pradziejach (klasy III i V). Organizowano dla nich specjalne zajęcia na wystawie stałej Muzeum, w oparciu o materiał zabytkowy. Zajęcia te zyskały sobie pozytywną ocenę pedagogów, jako owocna pomoc dydaktyczno-wychowawcza. Zanotowano większy udział klas V w tych zajęciach, w porównaniu z latami poprzednimi, jak to ilustruje poniższe zestawienie:

rok 1963	—	69 klas	—	2376 uczniów
rok 1964	—	106 klas	—	3103 uczniów
rok 1965	—	111 klas	—	3406 uczniów

Zwiększył się też udział studentów UAM i SN w zajęciach prowadzonych na wystawie muzealnej.

Rozpisano ankietę dotyczącą wystawy stałej Muzeum. Wyniki tej ankiety zostaną uwzględnione w dalszej pracy zespołu naukowo-oświatowego.

Wystawę stałą odwiedziło w roku sprawozdawczym 28 637 osób. Zorganizowano też kilka wystawek czasowych w Muzeum i w gablocie ulicznej, poświęconych odkryciom na cmentarzysku i obozowisku ludności kultury pomorskiej w Stobnie, pow. Trzcianka, oraz pracom konkursowym młodzieży szkolnej na temat tysiąclecia państwa polskiego.

W dalszym ciągu czynna była wystawa objazdowa, pt. „Wielkopolska przed dziesięcioma wiekami w świetle badań archeologicznych”. Eksponowano ją w Lesznie (przy frekwencji 4000 osób) oraz w Technikum Samochodowym w Poznaniu (ponad 10 000 osób). W roku sprawozdawczym dysponowano niestety niewielkimi funduszami na jej eksploatację, co wpłynęło na niepełne jej wykorzystanie.

Czynna od 1964 r. wystawa, pt. „Grody słowiańskie w Meklemburgii” przygotowana przez Muzeum Historii Niemiec w Berlinie Wschodnim, eksponowana była kolejno w: Koszalinie (2437 osób), Gdańsku (1146 osób), Warszawie (22 510 osób), Wrocławiu (2353 osoby) i Legnicy (3469 osób). Ogółem obejrzało ją 31 915 osób.

W grudniu br. dokonano, na zasadzie wymiany, otwarcia w Berlinie Wschodnim polskiej wystawy objazdowej, pt. „Początki miast polskich w świetle badań archeologicznych”. Wystawę tę opracował zespół pracowników naukowych Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w osobach mgr E. Naumowiczówny i mgr. S. Jasnosza pod kierunkiem dyrektora, doc. dr. B. Kostrzewskiego. W związku z tą wystawą przygotowano materiały i ilustracje do prospektu i afisza propagandowego.

Frekwencję na wystawach muzealnych ilustruje poniższe zestawienie:

Wystawa stała Muzeum	28 637 osób
Wystawa w Gnieźnie	11 507 osób
Wystawa i rezerwat w Gieczu	6 087 osób
Wystawa objazdowa „Wielkopolska przed dziesięcioma wiekami w świetle źródeł archeologicznych”	14 000 osób
Wystawa objazdowa „Grody słowiańskie w Meklemburgii”	31 915 osób
Razem	92 146 osób

Obok wystaw bardzo skutecznym narzędziem popularyzacji wiedzy archeologicznej były wykłady, prelekcje, pogadanki, kursy i inne formy spotkań oraz kontaktów w najróżnorodniejszych środowiskach Poznania i województwa. Ogółem zorganizowano 260 spotkań, w których wzięło udział 10 015 słuchaczy, z czego blisko 80% stanowiła młodzież. Wykłady ilustrowano zabytkami, fotografiami i przeźroczkami. Wśród słuchaczy znajdowali się opiekunowie i przodownicy przysposobienia rolniczego, słuchacze Studium Regionalnego w Środzie i Śremie, uczestnicy kursu przodowników PTTK, uczestnicy obchodów Dni Szamotuł i in.

Z okazji dorocznego Walnego Zjazdu PTA, który odbył się w Poznaniu, zorganizowano w Gieczu, na terenie rezerwatu Archeologicznego, sesję popularnonaukową połączoną z imprezami artystycznymi (występy estradowe).

W dalszym ciągu zespół naukowo-oświatowy pracował nad udoskonaleniem metod swej pracy. Współpracowano z instytutami naukowymi oraz podejmowano opracowania związane z tym zagadnieniem.

Na konferencji wykładowców metodyki nauczania historii z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Oświaty, Centralnego Ośrodka Metodycznego i Kuratorium Okręgu Szkolnego wygłoszono prelekcję, pt. „Współpraca nauczycieli historii z Muzeum Archeologicznym na odcinku realizacji programu historii w klasie V”. Uczestniczono w konferencjach Ogniska Metodycznego Historii w Gnieźnie i Wolsztynie. Na konferencjach tych zajmowano się m.in. problematyką archeologiczną w programie nauczania klas V oraz zagadnieniem początków państwa polskiego w świetle badań archeologicznych.

W ramach współdziałania z Instytutem Pedagogiki w Warszawie opracowano artykuł, pt. „Z zagadnień metodyki lekcji prowadzonych na wystawie w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu”. Na konferencji metodycznych ognisk nauczania pedagogiki liceów pedagogicznych przedstawiono rolę i zadania muzeów archeologicznych w pracy ZHP.

Uczestnicy ogólnopolskiego kursu instruktorów historii w czasie zwiedzania Gieczy i Biskupina mieli możliwość poznania ważnej roli rezerwatów archeologicznych w pracy pedagogicznej.

Nawiązano kontakt z reaktywowaną sekcją metodyki historii szkół zawodowych. Podjęto systematyczną współpracę z Kołem Historycznym w Państwowym Zakładzie Wychowawczym dla Dzieci Niewidomych w Owińskach oraz z innymi szkołami specjalnymi.

Muzeum nasze dostarczało również w roku sprawozdawczym materiałów oraz udzielało wywiadów dla prasy, radia i telewizji na tematy związane głównie z tysiącleciem państwa polskiego i najnowszymi wynikami badań archeologicznych. Kierownictwo działu sprawowała mgr Z. Pawłowska.

DZIAŁ ADMINISTRACYJNO-GOSPODARCZY

Kierownictwo Muzeum w okresie sprawozdawczym spoczywało w rękach dyrektora, doc. B. Kostrzewskiego, który sprawował je przy pomocy dwóch zastępców: do spraw naukowych — mgr. S. Jasnosza i do spraw administracyjnych — głównego inspektora muzealnego, B. Kubiaka. Organem doradczym i opiniodawczym do spraw naukowych i oświatowych było kolegium naukowe, a do pozostałych spraw — kolegium dyrekcyjne. Harmonijnie, podobnie jak w poprzednich latach przebiegała współpraca dykcji z Radą Zakładową, której skład nie uległ zasadniczym zmianom.

Personel Muzeum wraz z Oddziałem w Gnieźnie liczył 56 osób, w tym 41 działalności podstawowej, 7 administracyjnej i 8 pracowników obsługi. W ciągu

roku przybyło 8 nowych pracowników, a odeszło 3. Mgr Z. Pieczyński, pełniący dotychczas funkcje wojewódzkiego konserwatora zabytków archeologicznych przeszedł na etat adiunkta. Stanowisko po nim objęła mgr Emilia Kihl-Byczkova. W bibliotece podjęła pracę mgr Maria Kostrzewska. Na stanowisko dyspozytora muzealnego przyjęty został Ernest Bär. Ponadto Mieczysławę Seifert przyjęto do pracowni rekonstruktorskiej na stanowisko laborantki a Kazimierza Nowaka jako palacza do Pałacu Górków.

W rezerwacie archeologicznym w Gieczu rozpoczęli w tym roku pracę: Ignacy Olejniczak na stanowisku kierownika, palacz, Jan Kurpik i dozorca nocny, Kazimierz Pluciński. W połowie roku odszedł z Muzeum mgr Michał Kobusiewicz, dotychczasowy kierownik Działu epoki kamienia. Ponadto przerwał pracę na

okres służby wojskowej Teofil Gromacki, pomocnik stolarza, a z powodu długotrwałej choroby odszedł Jan Rutkowski, pełniący dotychczas obowiązki palacza w Gieczu.

Wszystkie naprawy bieżące w Muzeum i na terenie rezerwatu w Gieczu wykonywane były we własnym zakresie przez pracownię mechaniczną i stolarską. Pierwszą kierował J. Racek, drugą W. Gromacki.

W odbudowie Pałacu Górków można zanotować dalszy postęp prac. Wykonano wiele prac wykończeniowych wewnątrz gmachu, m. in. znacznie zaawansowano prace instalacyjne. Poczyniono już szereg zakupów związanych z wyposażeniem nowego gmachu muzealnego.